

УДК 37.012

Гук Л. І., Ільчишин Н. М.

ПРИНЦИПИ СУЧАСНОГО ІСТОРИКО-КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ У ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ (з досвіду освіти Верхньої Канади)

А Розглядається сучасний історико-компаративний аналіз у педагогічних дослідженнях. Процес передбачає застосування низки послідовних, систематичних і ґрунтовних методів дослідження. В основу організації та проведення дослідження покладено загальноприйняті принципи. Одним із найважливіших елементів компаративних історико-педагогічних досліджень є джерельна база. Досліджено використання носіїв інформації, які можна поділити на групи, а також провести певну систематизацію.

Ключові слова: історико-компаративний аналіз, метод дослідження, загальноприйняті принципи, джерельна база.

Актуальність проблеми. Сучасний історико-компаративний аналіз у педагогічних дослідженнях передбачає застосування низки послідовних, систематичних і ґрунтовних методів дослідження [2]. Це інтерпретаційний синтез минулих подій і письмових згадок із застосуванням критичного підходу до їх аналізу й оцінки [1; 6].

В основу організації та проведення нашого дослідження покладено загальноприйняті принципи, що використовуються під час проведення історико-педагогічних досліджень (за М. Левківським [5]), а саме:

– історизму, головна мета якого – визначення точного часу і місця виникнення педагогічного явища, концепції чи системи, а також обґрунтування труднощів, пов'язаних із утвердженням освітньо-виховного явища. «Реалізація принципу історизму призводить до виявлення новацій у педагогічному досвіді минулого і, разом з тим, дозволяє оцінити його з позицій сьогодення... У такий спосіб історико-педагогічне знання виявляється у його динаміці й повноті розвитку» [6, с. 6];

– логічного взаємозв'язку, який базується на тому, що освіта й виховання не виникають ізольовано, а розвиваються у складній системі суспільного розвитку. Отже, вони еволюціонують із розвитком самого суспільства, виходячи з його потреб;

– об'єктивності або науковості, який полягає у тому, що розгляд історико-педагогічних явищ відбувається з відображенням його істинності.

Йдеться про об'єктивне оцінювання виникнення та ретроспективи становлення педагогічного явища і виключення суб'єктивізму, однобічності й упередженості в підборі та оцінюванні фактів. Водночас, «принцип об'єктивності не виключає участі у процесі людини-дослідника з її творчою індивідуальністю, певним чином орієнтованим внутрішнім світом» [5, с. 33].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведення компаративних історико-педагогічних досліджень ґрунтується на принципі цілісності освітніх систем. На думку С. Довбні, дотримання принципу цілісності полягає у дуже обережному підході до вичленування з метою спеціального вивчення окремих аспектів, елементів освітньої системи чи певних педагогічних явищ. Виокремлення можна здійснювати лише умовно, постійно співвідносячи одержувані результати з ходом усього процесу загалом [4]. «Психолого-педагогічний процес є так званою нелінійною системою (у випадку зміни одного з елементів нелінійної структури інші змінюються не пропорційно, а за складнішим законом), дослідження структури не може бути вивченням її окремих елементів, оскільки сума дій компонентних причин, що діють окремо, поодиноці, не дорівнює наслідку, одержаному внаслідок спільної дії. У вивченні якоїсь сторони, аспекту, елемента педагогічного процесу треба завжди враховувати загальні закономірності й найважливіші взаємодії всього процесу загалом» [4, с. 33].

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших елементів компаративних історико-педагогічних досліджень є джерельна база [3]. У дослідженні ми використовували носії інформації, які можна поділити на такі групи [5]:

– праці відомих педагогів, філософів, письменників, громадсько-політичних діячів, які працювали у різні епохи від найдавніших часів до сьогодення. Хоча такі праці, як правило, виражають суб'єктивні думки автора і не розглядають широкого кола соціально-культурних проблем суспільства, цінність їх полягає в тому, що вони містять багато фактичних даних про певну епоху та суб'єктивне бачення автором проблеми навчання та виховання молоді у суспільстві. Авторські праці складають значну частину джерельної бази дослідження;

– інституційні документи. Сюди відносимо публікації до днів святкування річниць навчальних закладів, журнали обліку відвідування учнів, документація про кадровий склад освітньої установи, навчальні програми, складені на базі навчальних закладів. Такі джерела вузько спрямовані і загалом мають цінність з точки зору статистичних і фактичних даних, що містяться у документах (вказують на конкретне місце, час, імена тощо). Таких документів збереглося небагато, основні з них представлені у «Документальній історії освіти Верхньої Канади» [15];

– полемічна література. Це публікації в газетах, журналах, а також есе, памфлети, листи тощо. Література полемічного характеру має особливу цінність з перспективи критичного підходу до вивчення певного педагогічного явища чи процесу. Як правило, питання освіти тут розглядаються з точки зору їх позитивних і негативних сторін, авторами наводяться численні аргументи на підтримку певного педагогічного явища або різка його критика. До полемічних джерел можна віднести як публікації минулих років/століть, що розглядають важливі питання системи освіти того часу, так і книги сучасних авторів, які вивчали це педагогічне явище. Одними із найважливіших зразків полемічної літератури, що були використані у нашому дослідженні, є листування Е. Раерсона із дружиною та дітьми, а також із чиновниками, високопосадовцями Канади та інших країн світу [9], нариси-есе очевидців подій про стан та

перспективи розвитку тогочасної системи освіти Канади [7] тощо;

– публікації, присвячені вивченню тенденцій, що характерні для освітнього простору. Особливий інтерес для компаративних історико-педагогічних досліджень становлять, наприклад, роботи, що стосуються тенденцій централізації/децентралізації управління освітою, професійної освіти вчителів тощо. Цінними для дослідження педагогічної та управлінської діяльності Е. Раерсона виявилися праці, присвячені розвитку моніторіальної системи навчання у Канаді [7]; функціонуванню загальних та граматичних шкіл у провінції Онтаріо [8]; вивченню розвитку професії вчителя провінції Онтаріо [11]; з'ясуванню шляхів і методів відкриття бібліотек у Канаді [14]; а також дослідженню історії розвитку освіти окремих провінцій і територій Канади [8];

– антології – збірники законодавчих актів, нормативних документів та інших даних офіційних архівів та урядових звітів тощо. Вони дають змогу детально вивчити нормативну базу у сфері освіти у конкретний період часу, а також прослідкувати хронологію освітніх реформ, що відбувалися в освітній галузі. Одним із найважливіших документів, використаних у дослідженні, є «Документальна історія освіти Верхньої Канади» у 12 томах, що містить усі нормативно-законодавчі акти досліджуваного періоду, урядові звіти та постанови, навчальні програми, плани шкільних приміщень, санітарні вимоги тощо [12]. Вагомими джерелами нормативно-законодавчої бази досліджуваного періоду стали джерела [8; 9];

– книги та публікації, що відображають соціально-культурний і політико-економічний стан суспільства у певну епоху. Як відомо, система освіти перебуває під постійним впливом інших суспільних чинників і значно залежить від них. Для забезпечення цілісності, ґрунтовності та всебічності історико-компаративних досліджень, ураховують усі фактори, що впливають на систему освіти у певний період часу. У контексті дослідження педагогічної спадщини Е. Раерсона особливої уваги заслуговує дослідження історії Канади [7; 10], розвиток політико-економічного та соціально-культурного життя суспільства у період педагогічної й управлінської діяльності Е. Раерсона [11] тощо. Джерельна база дослідження систематизована у табл. 1:

Таблиця 1

Джерельна база компаративних історико-педагогічних досліджень

Носії інформації	Приклади
праці визначних осіб	трактати, філософські твори, нариси, книги публіцистичного характеру
інституційні документи	публікації до днів святкування річниць навчальних закладів, журнали обліку відвідування учнів, документація про кадровий склад освітньої установи, навчальні програми, протоколи засідань, звіти
полемічна література	публікації у газетах, журналах, есе, памфлети, листи
публікації, що висвітлюють тенденції розвитку освітнього простору	доповіді міжнародних організацій, наукові дослідження окремих науковців
антології	збірники законодавчих актів, нормативних документів, інших даних офіційних архівів та урядових звітів
література, що відображає соціально-культурний та політико-економічний стан розвитку суспільства у певну епоху	художня література, мемуари очевидців подій, щоденники

Компаративний підхід до вивчення педагогічного явища чи процесів, що відбувалися у минулому, передбачає застосування певних підходів. Згідно з класифікацією А. Світинга (A. Sweeting) [10], виділяють три основні підходи до проведення компаративних історико-педагогічних досліджень:

діахронний – пов'язаний із вивченням хронології розвитку подій, їх історичної послідовності. Такий аналіз дає підставу відтворити ретроспективу розвитку освітньої системи та/ чи її складових елементів;

синхронний – передбачає дослідження педагогічного явища чи всієї системи освіти країни у певному часовому зрізі. Перевага такого аналізу полягає в тому, що він вичерпний, детальний, уможлиблює врахування соціально-культурних і політико-економічних чинників, що впливали на освіту у досліджуваній період часу;

квазісинхронний чи квазідіахронний – зводиться до поєднання елементів синхронного та діахронного аналізів. Перевага такого підходу в тому, що він, з одного боку, подає події у хронологічній послідовності, а з іншого – допомагає детально вивчити певне педагогічне явище та систему чинників, що вплинули на нього у конкретний історичний період часу [13].

Висновок. Отже, з метою забезпечення ґрунтовності й повноти дослідження ми використали квазісинхронний/квазідіахронний підходи до вивчення та аналізу педагогічних явищ і процесів. Для можливості проведення глибокого і всестороннього аналізу, дослідження буде проводитися у контексті розвитку освіти у Канаді, а саме її провінції – Онтаріо, і в основному буде стосуватися таких елементів системи освіти, як: управління, структура та функції органів системи освіти, реформи у сфері професійної підготовки та сер-

тифікації вчителів, розвиток навчальних програм. Застосування компаративного підходу в історико-педагогічному дослідженні зумовлене тим, що розвиток системи освіти Канади пов'язаний із розвитком освітніх систем окремих провінцій і територій країни, кожна з яких проходила індивідуальний шлях розвитку і лише з початку ХХ ст. розпочалось формування єдиної національної системи освіти країни. Тому для комплексного аналізу розвитку системи освіти Канади необхідним є виявлення особливостей розвитку кожної провінції, зіставлення та аналіз даних про їхнє функціонування.

Список використаних джерел

1. Галузинський, В. Педагогіка: теорія та історія / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – Київ: Вища школа, 1995. – 237 с.
2. Гук, Л. І. Проблеми історико-компаративних досліджень в педагогіці та шляхи їх розв'язання / Л. І. Гук // Освіта та наука в умовах глобальних викликів: матер. VI Міжн. наук.-практ. конф. (м. Сімферополь, Україна 11–15 червня, 2013 р.). – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу, 2013. – С. 38–41.
3. Гук, Л. І. Особливості використання джерельної бази в історико-компаративних дослідженнях в галузі педагогіки / Л. І. Гук // Основні парадигми педагогіки та психології в ХХІ столітті: матер. Міжн. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна 22–23 червня 2012 р.). – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2012. – С. 51–53.
4. Довбня // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – Серія: психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 4. – С. 32–35.
5. Левківський, М. Історія педагогіки: [підручник] / М. В. Левківський. – Київ: Центр навч. літ-ри, 2003. – 360 с.
6. Михайличенко, О. Освіта і виховання в Японії і Китаї: історико-теоретичний аспект / О. Михайличенко. – Суми: Наука, 1997. – 122 с.
7. A brief history of public education in Alberta [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.teachers.ab.ca/Albertas+Education+System>.
8. Archives of Ontario [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.on.ca>.
9. Baily, B. The Barbarous years: the peopling of British North America: the conflict of civilizations / B. Baily. – Knopf, 2012. – 640 p.
10. Canniff, W. The Settlement of Upper Canada / W. Canniff. – Mika Silk Screening, 1971. – 698 p.
11. Child, A. The Ryerson tradition in Western Canada, 1871-1906 / A. Child // Egerton Ryerson and his times / N. McDonald, A. Chaiton (eds.). – McMillan of Canada, 1978. – P. 279-301.
12. Curtis, B. Recognitions of the Canadian state: educational reform and the construction of a public in Upper Canada 1837 – 1846 / B. Curtis // Historical essays on Upper Canada: new perspectives; J. K. Johnson, B. G. Wilson (eds.). – Carleton University Press Inc, 1989. – P. 341-349.
13. Damania, L. Egerton Ryerson / L. Damania. – Toronto: Fitzhenry & Whiteside Ltd, 1975. – 59 p.
14. Gowans, A. Building Canada / A. Gowans. – Toronto: Oxford, 1966. – 412 p.
15. Guillet E. Early Life in Upper Canada / E. Guillet. – The Ontario Publishing Co., Ltd., 1933. – 782 p.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 17.01.2017

Гук Л. І., Ильчишин Н. М. Современный историко-компаративный анализ в педагогических исследованиях.

Рассматривается, современный историко-компаративный анализ в педагогических исследованиях. Процесс предусматривает применение ряда последовательных, систематических и фундаментальных методов исследования. В основу организации и проведения исследований положены общепринятые принципы. Одним из важнейших элементов компаративных историко-педагогических исследований является ключевая база. Исследовано использование носителей информации, которые можно разделить на группы, а также провести определённую систематизацию.

Ключевые слова: историко-компаративный анализ, методы исследования, общепринятые принципы, ключевая база.

Huk L.I., Pchyshyn N.M. The modern historical and comparative analysis in educational researches.

The article deals with the modern historical and comparative analysis in educational researches. The process involves the use of a series of consistent, systematic and thorough methods. The basis and generally accepted principles had been laid of our research. One of the most important elements of comparative historical and educational research is the key base. We investigated the use of media that can be divided into groups and made systematization.

Key words: historical and comparative analysis, educational research, methods of investigation, general principles, the key base.